

Ke kádrové a personální práci v oblasti mírového doplňování ozbrojených sil

Jedním z cílů usnesení předsednictva ÚV KSČ ke kádrové a personální práci z roku 1970 je vytvoření a realizace uceleného systému výběru, přípravy a rozmísťování kádru. Zdůrazňuje se v něm nutnost široké znalosti schopných a osvědčených pracovníků včetně postižení takových skutečností, jako „... zda vybraný soudruh má pro zamýšlenou funkci schopnosti a potřebné osobní vlastnosti“. (Usnesení PÚV KSČ: Ke kádrové a personální práci ze dne 6. listopadu 1970. Praha, ÚV KSČ, časopis Život strany, 1970, s. 5.) Tyto myšlenky plně potvrdily i závěry XVII. sjezdu KSČ. Jejich realizace při budování vyspělé socialistické společnosti předpokládá hledat rezervy, nové možnosti a přístupy nejen v civilním sektoru, nýbrž i v ČSLA. Na vysoké aktuálnosti nabývají i při řešení kvalitativních aspektů mírového doplňování ozbrojených sil.

Objektivní faktory výstavby ozbrojených sil, zejména situace ve zdrojích branecké populace a kvantitativní i kvalitativní růst bojové techniky, kladou stále vyšší nároky na úlohu lidského činitele. V této souvislosti vystupují naléhavě do popředí požadavky druhů vojsk na optimalizaci doplňování ozbrojených sil ČSSR kvalitními branci. Splnit tento požadavek není možné bez podstatného zlepšení poznávání osobností branců v období před jejich nástupem k výkonu vojenské činné služby, neboť úspěšná realizace zásad výběru, výchovy a rozmísťování branců předpokládá získávání a analyzování co nejvíce objektivních poznatků o nich. Vedle postižených politických, odborných a zdravotních předpokladů je důležité zjišťovat a ověřovat jejich psychické procesy, převládající stavy a vlastnosti.

Bez konkrétní znalosti podřízených — jejich morálně politického profilu, úrovně schopností, dovedností a zájmů, zdravotního a psychického stavu a bez znalostí vlivů, které na ně působily, působí popřípadě mohou působit — není možné hovořit o efektivním výchovném působení na nové vojáky a na podřízené vůbec. To předpokládá od velitele uvědomění si pozitivních stránek u každé osobnosti, na kterých je nutné ve výchovném procesu stavět a dále je rozvíjet a naopak poznat a vhodným promyšleným přístupem tlumit negativní aspekty a jejich projevy v chování a jednání podřízených.

Můžeme tedy konstatovat, že čím kvalitnější a objektivnější informace o brancích se podaří získat, tím optimální bude jejich výběr pro odborný výcvik a jejich rozmístění v souladu s požadavky ozbrojených sil a zároveň velitelé budou moci rychleji a účinněji ovlivňovat a řídit sociální procesy u jednotek, aktivněji a hlouběji uplatňovat individuální přístup ve výchově podřízených.

Z každodenní praxe je známé, že při stejných podmínkách, za kterých probíhá určitá činnost a při rovnocenné přípravě a zaškolení, jsou někteří jednotlivci úspěšnější než druzí. Mnohdy se kladou otázky, proč stejně připravovaní a trénovaní sportovci mají např. na olympiádě zcela odlišné výsledky. Proč jeden zcela selže a druhý získá medaili. Proč některý voják z povolání není schopen zvládnout velitelské funkce, ale při zařazení na jinou např. od-

bornou funkci si počíná velmi dobře. Jiný si počíná za normální situace zcela suverénně a při zvýšené zátěži v náročnějších situacích zklame a naopak další, o kterém jsme to nepředpokládali, energicky a adekvátně v situaci reaguje. Podobných otázek a příkladů by bylo možné uvádět mnohem víc. Klíč k danému problému je nutné hledat v psychice každého člověka.

Veškeré psychické děje můžeme rozdělit do tří základních skupin, mezi kterými existují složité vazby. První skupinu tvoří **psychické procesy poznávací** (počítky, vjemy, představy, pozornost, paměť, myšlení a řeč) citové a volní, jež nás informují o objektivní realitě a o našem vztahu k ní. Do druhé skupiny zařazujeme **psychické vlastnosti osobnosti** (schopnosti, zaměřenost, temperamentní a charakterové vlastnosti), které charakterizují daného člověka. Třetí skupina je tvořena **psychickými stavy** (úzkost, neklid, vyčerpání, podrážděnost, apatie, vyrovnanost, radost apod.), jež vytváří pozadí předchozích duševních jevů a vtiskují jim konkrétní podobu. U všech lidí můžeme rozlišit **vlastnosti obecné** (patří všem lidem), **vlastnosti zvláštní** (přísluší pouze určitým sociálním skupinám, např. dělníkům, vojákům, brancům apod.) a konečně **vlastnosti jedinečné** (charakterizují pouze určitého, konkrétního jedince). Rozdílnost v kvantitě a kvalitě duševních dějů (psychických procesů, vlastností a stavů) vytvářejí na jedné straně individualitu každého jedince — jeho neopakovatelnou osobnost, na druhé straně jsou příčinou rozdílných projevů různých lidí ve stejných situacích, vytváří rozdíly ve výkonech lidí. Právě rozdíly v kvantitě a kvalitě psychických dějů určují obsah a formu vlastností jedinečných, které zprostředkovaně ovlivňují projevy vlastností zvláštních i obecných a zase zpětně jsou jimi ovlivňovány. Zkvalitnění výběru a rozmístování branců do ozbrojených sil vede tedy cestou zkvalitnění komplexního poznávání jejich osobnosti, poznáváním jejich individuálních zvláštností.

Původ kvantitativních individuálních rozdílů mezi lidmi je převážně biologický. Je-li člověk jako živočišný druh schopen vnímat barvy, tóny, pamatovat si, myslet apod., pak různí lidé jsou toho schopni různě. Pro nás nejzávažnější a zároveň nejsložitější z tohoto typu individuálních zvláštností jsou schopnosti a temperamentní vlastnosti.

Schopnosti jsou předpokladem úspěšných nebo vynikajících výsledků v určité oblasti společenské praxe. Jde o komplex takových psychických zvláštností člověka, jež ho činí vhodným k úspěšnému vykonávání ur-

čitého druhu činnosti. Jde o složité vlastnosti osobnosti, které vyjadřují míru souladu mezi objektivními požadavky činnosti a psychofyziologickými možnostmi daného člověka. Temperamentní vlastnosti představují dynamizující aspekt lidské psychiky. Jde v podstatě o vrozené charakteristiky vyšší nervové činnosti, jako je síla, vyrovnanost a pohyblivost procesů vzruchů a útumů v mozkové kůře, které ovlivňují obsah i formy myšlení, prožívání a jednání každého konkrétního jedince.

Původ kvalitativních individuálních rozdílů je nutné hledat především v osobním vývoji každého člověka, v jeho konkrétním sociálním prostředí, které ho formovalo a formuje. Příslušnost k určitému sociálně třídnímu prostředí, k jisté kultuře, k určitému sociálnímu skupinám je jednak rozhodujícím faktorem utváření lidské psychiky, jednak vysvětlujícím faktorem jejich zvláštností. Z praktického hlediska je důležité věnovat pozornost postižení zaměřenosti a charakterových vlastností osobnosti. Zaměřenost je složitá vlastnost jedince, která je určena především systémem jeho potřeb, dominujících motivů a světovým názorem. Poznat zaměřenost člověka předpokládá pochopit cíle a motivy jeho jednání, potřeby, zájmy, ideály, tužby, jeho přesvědčení a světový názor. Z charakterových vlastností jsou v popředí takové, které ukazují na vztahy jedince ke společnosti, k práci, k jiným lidem (nejen pouze k nadřazeným) i k sobě samému.

Buržoazní psychologové přeceňují vliv kvalitativních rozdílů mezi lidmi a většínou popírají rozdíly v kvalitě. Přeceňují a absolutizují dědičné vlivy, mnohdy zdůvodnili nejrozdílnější rasové teorie. Marxistickoleninská psychologie nepopírá rozdíly mezi lidmi v kvantitě, ale vedle těchto vlivů považuje za rozhodující kvalitativní stránku problému. Osobnost člověka není pouze biologicky podmíněna, ale je především sociálně determinována. Vychází z Marxovy teze, že člověk je tvor společenský. Je pravdou, že na svět přichází jako biologická bytost a teprve životem v konkrétním sociálním prostředí se z bytosti biologické stává bytost společenská. Bez specifických vlivů lidského prostředí nemůže vzniknout lidská psychika. Na její kvalitu má určující vliv kvalita sociálního prostředí, ve kterém člověk žije a vyrůstá.

Proto je pro potřeby mírového doplňování ozbrojených sil a výchovnou činnost velitelů důležité, aby v průběhu poznávání osobnosti branců (později vojáků) byla postižena celá šíře naznačených problémů. Kromě toho je potřebné vzít v úvahu, že v náročných vojenských profesích (např.

ČVO) má na úspěšnost výkonu vedle těchto skutečností velký vliv i způsob přípravy k výkonu dané odbornosti a celková psychická odolnost individua — tzn. schopnost odolávat a zachovávat si praceschopnost psychiky i v zátěžových situacích. Zvláště u nepřipravených jedinců způsobuje psychická zátěž změny v chování, prožívání a v celkové spolehlivosti výkonu, a to v duševní i tělesné oblasti. Z vojenskopraktického hlediska je důležité zjištění, že vlivem zátěžových situací dochází ke snížení kvantity a kvality výkonu a u nepřipravených jedinců je tento pokles obzvlášť významný.

Vojenská psychologie by měla tedy ovlivňovat nejen výběr pro vysoce náročná ČVO (popř. optimalizovat zařazení těch, kteří nemají předpoklady pro výkon určité úzce specializované náročné odbornosti), ale poskytovat i informace ke zkvalitnění metod přípravy vybraných jedinců. Mimoto by příprava vybraných kandidátů na určité speciální činnosti (ČVO popř. ČF) měla zahrnovat i speciální psychologickou přípravu, zaměřenou na zabezpečení funkční spolehlivosti poznávacích procesů u daných jedinců i v těch nejsložitějších situacích a zároveň na utváření a upevňování jejich emocionálně volní stability. Tato činnost se však rovněž neobejde bez konkrétní znalosti osobnosti podřízených, avšak kvalita poznání závisí na mnoha činitelích. K nejvýznamnějším patří posuzovací schopnosti hodnotitele, jeho erudice, nezaujatý přístup, volba adekvátních metod poznávání osobnosti a v neposlední řadě i kvalita a množství informací (poznatků), které o konkrétním jedinci získáme.

Psychologické aspekty systému poznávání osobnosti branců

V duchu ustanovení branného zákona a nařízení NGŠ — 1. ZMNO č. 04/1981 přísluší rozhodující úloha v procesu poznávání branců místním vojenským správám, které mimo jiné zabezpečují realizaci systému mírového doplňování ozbrojených sil. Tento systém zahrnuje souhrn organizačních opatření, pravidel, nástrojů a vztahů, s jejichž pomocí realizují zásady branné povinnosti. Jeho základním cílem je při spěch k procesu upevňování nepřetržité bojové a mobilizační pohotovosti vojsk cestou kvantitativního i kvalitativního rozmístění branců do útvarů a funkcí ozbrojených sil. Tento systém v sobě zahrnuje

relativně samostatné, avšak vnitřně propojené oblasti: evidenci, poznávání a hodnocení branců, jejichž výběr, rozmístování, povolávání a zařazování do útvarů a funkcí v armádě a oblast úlev ve výkonu vojenské služby.

Všechny oblasti systému mírového doplňování jsou závislé na množství, kvalitě a úrovni zpracování získaných informací o brancích. Za tím účelem doplňovací oddělení místních vojenských správ shromažďují, evidují a analyzují veškeré informace o brancích, a to od doby jejich vzetí do evidence až do odeslání jejich osobních spisů k útvarům ozbrojených sil.

Úloha a místo místních vojenských správ v procesu poznávání osobnosti branců

Uvedené nařízení NGŠ ČSLA stanoví, že poznávání branců je „... trvalý proces, jehož cílem je získat co nejvíce poznatků o třídních, politických, morálních a charakterových vlastnostech... o jejich zdravotních, vzdělanostních a civilních profesních hodnotách, o jejich zájmech a skloních, o sociálních a rodinných poměrech a podmínkách a o jiných vlivech, jež na brance v průběhu dosavadního vývoje působily.“ (Směrnice pro hodnocení branců a vojáků v záloze a pro jejich zařazování k útvarům ozbrojených sil. Nařízení NGŠ ČSLA — 1. ZMNO č. 04. Praha 1981, s. 2.) Dále vymezuje zdroje informací k zabezpečení poznávacího procesu o brancích. Jsou jimi: „... písemné charakteristiky od národních výborů, socialistických organizací, škol a společenských a masových organizací, výsledky pohovorů s branci, poznatky z osobního průzkumu prováděného

pracovníky místních vojenských správ v průběhu předvojenské přípravy a branné výchovy ve výcvikových střediscích Svazarmu, údaje od útvarů SNB, soudů, prokuratury, zdravotnických zařízení apod.“ (Tamtéž, s. 3—4.)

Problematiku poznávání osobnosti branců nelze vidět samoúčelně a odtrženě od života armády, nýbrž v celém komplexu vzájemně spjatých problémů, počínaje přípravou občana na vojenskou službu, jejím výkonem a konče jeho zařazením do zálohy. Kvalitní informace o brancích potřebují:

1. **Místní vojenské správy** k optimálnímu výběru branců do odborného výcviku ve Svazarmu a jejich zařazení do ozbrojených sil, neboť zaváděním moderní bojové techniky a zbraňových systémů do armády nesmírně stoupají nároky na způsobilost

branců a později vojáků k výkonu určitých vojenských odborností. V této souvislosti je důležité si uvědomit i tu skutečnost, že úroveň informací o brancích (dostanou-li se včas k jejich budoucím velitelům) a jejich optimální zařazení do ozbrojených sil ovlivňuje:

— **efektivnost výcviku**, tj. v jaké době, s jakým vynaložením sil a prostředků a na jaké úrovni se dosáhne plné sladění a bojovnosti jednotlivců, osádek a jednotek,

— **úroveň sociálního mikroklimatu** u jednotek, který je jedním z nejvýznamnějších faktorů působících na ukázněné nebo neukázněné jednání příslušníků dané jednotky; charakterizuje celkovou strukturu a kvalitu vztahů mezi vojáky, jakož i celkovou možnost vnitřního stmelení osádek a jednotek vytvořením pevných vojenských kolektivů,

— **účinnost výchovného působení velitelů** rot a čet při dotváření návyku ukázněného chování podřízených, při cílevědomém formování osobnosti obránce socialistické vlasti,

— **vnitřní spokojenost nebo nespokojenost** každého vojáka s jeho funkčním zařazením; tato skutečnost výrazně ovlivňuje jeho postoje ke jednotce a k vojenské službě jako celku a tím ovlivňuje jeho celkový přístup k plnění služebních povinností; působí tedy jako významný motivační činitel. Výzkumy potvrzují, že otázka zařazení vojáka do konkrétní jednotky na určitou funkci je vzhledem k formování jeho osobnosti a ke kvalitě plnění jeho vojenských povinností dosti významná.

2. Velitelé jednotek a političtí pracovníci k účinnému výchovnému působení na podřízené, k systematickému ovlivňování probíhajících sociálních procesů. Rozbor závažných kázeňských přestupků a mimořádných událostí ukazují, že velitelé čet a rot ve většině případů neznají dobře své podřízené, nevědí často ani o jejich pijáckých nebo toxikomanických zvyklostech a jiných závažných skutečnostech sociálně psychologického charakteru. Nemohou potom reálně předvídat jejich neukázněné chování a přijímat účinná opatření k zabránění těmto protispoločenským jevům. Mezi základní příčiny, které umožňují vznik mimořádných událostí a závažných kázeňských přestupků můžeme vedle nízké organizovanosti života a nedodržování přísného vojenského režimu podle základních řádů zařadit i neznalost podřízených a úroveň vztahů v jednotce.

Zvlášť aktuální je otázka množství a kvality informací o brancích soudně trestaných nebo jiným způsobem morálně poli-

tický narušených, neboť ti představují tu skupinu osob, u nichž je zvýšená pravděpodobnost neukázněného chování v průběhu základní služby. Patří tam především branci se špatnou pověstí, se sklony k absenci, fluktuaci, neukázněnému chování na veřejnosti, nadměrnému požívání alkoholu a návykových látek, náboženští fanatici apod. Z dosavadního vývoje a praktických zkušeností mírového doplňování útvarů ozbrojených sil můžeme konstatovat, že zejména branci soudně trestaní představují skupinu osob, které se zvláště obtížně přizpůsobují podmínkám, jež na ně klade vojenská služba. Nízká míra společenské přizpůsobivosti části branců soudně trestaných je jednou ze základních příčin závažných problémů při jejich zařazování do útvarů a funkcí ČSLA.

V materiálu 258. zasedání Kolegia ministra národní obrany je mimo jiné poukázáno i na skutečnost, že někteří velitelé a političtí pracovníci nedostatečně poznávají podřízené vojáky a problémy v jednotkách, nevěnují dostatek pozornosti agresivním a egoistickým jedincům a recidivistům. Za základní příčiny tohoto stavu je možné považovat dvě skutečnosti:

— osobní spisy neposkytují velitelům v potřebné míře podstatné informace,

— někteří velitelé a političtí pracovníci nevědí jak těchto informací využít ve své výchovné práci s podřízenými.

Obsah osobního spisu by měl informovat o tom, zda jde o osobu páchající úmyslnou trestní činností, recidivistu nebo o osobu soudně netrestanou, avšak s projevy alkoholismu, drogové závislosti, popřípadě výtržnictví, absentérství nebo byla-li její předcházející výchova narušena vážnou rodinnou disharmonií nebo jejím rozpadem, či životem mimo rodinu apod. Tyto skutečnosti nemusí, ale mohou mít podstatný vliv na chování vojáka a každý vychovatel by o nich měl vědět.

Důležitost kvalitních informací o osobnosti branců potvrzují i výsledky výzkumů, které ukazují, že příčinami vzniku problémového jednání vojáků jsou i deformace v jejich socializačním procesu před nástupem vojenské činné služby.

V systému poznávání osobnosti vojáka je tedy nutné z metodického hlediska rozlišovat dvě spolu úzce souvislé období, a to branecké a vojenské. Cílem prvního je shromáždění informací o kvalitách branců k jejich optimálnímu zařazení do ozbrojených sil a zároveň k poskytnutí nutných vstupních informací velitelům jednotek, ke kterým budou tito branci zařazeni. Těžší práce spojené s poznáváním osobnosti

branců spočívá na pracovních doplňovacích oddělení místních vojenských správ. Cílem vojenského období je hlubší poznání osobnosti podřízených k účinnějšímu výchovnému působení v celém procesu bojové a politické přípravy.

Toto odlišení dvou etap v systému poznávání osobnosti vojáka je podmíněno za prvé rozdílností sociálních prostředí a

z nich plynoucích odlišných výchovných metod, za druhé některými zvláštnostmi objektu výchovného působení a za třetí vychází i z ustanovení braného zákona, jenž vymezuje, že: "... vojáky se rozumějí osoby, které byly odvedeny (§ 15) a mají služební povinnost (§ 20)". (Branný zákon. Praha, MNO 1979, § 2, odst. 2.)

(Pokračování v příštím čísle)